

หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 3

“ทำไหม”

มาช่วยกัน
ให้ดีขึ้น

โดย : ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 3

“ทำไหม”

มาช่วยกัน ให้ดีขึ้น

โดย : ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 3

มาช่วยกัน "ทำใหม่" ให้ดีขึ้น

โดย : ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2545

จำนวน : 10,000 เล่ม

ผลิตโดย : หน่วยประชาสัมพันธ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320

โทรศัพท์ : 0-2718-0911 ต่อ 209

โทรสาร : 0-2718-0937

www.codi.or.th

E-mail : codi@codi.or.th

สารบัญ

- 4 คำนำ
- 5 ถึงเวลา “ทำใหม่” ในเรื่องที่ได้ “คิดใหม่แล้ว”
- 10 อะไรรนะ...“ความมั่นคงของมนุษย์”
- 15 ก้าวต่อไปของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 21 บทบาทของธุรกิจ / อุตสาหกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น
- 28 ขบวนการสหกรณ์ไทยจะพัฒนาขึ้น
ถ้าปรับโครงสร้างหน่วยงานกำกับส่งเสริม

คำนำ

คำกล่าวที่ว่า “การเรียนรู้ของมนุษย์ไม่มีวันสิ้นสุด” เป็นความจริงอย่างยิ่ง เพราะโลกมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาจึงมีความจำเป็น

อย่างไรก็ตาม การเรียนเพื่อรู้เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ แต่จะต้องรู้จักนำความรู้ไปสู่การสังเคราะห์พัฒนา บูรณาการให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน “ความรู้” ที่มีอยู่จึงจะเกิดประโยชน์ หรือที่เรียกว่า “การเรียนรู้” ต้องคู่กับการปฏิบัติ”

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานพัฒนาในทุกระดับ ซึ่งหนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 3 เรื่อง มาช่วยกัน “ทำใหม่” ให้ดีขึ้น นี้ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ประธานกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และสมาชิกที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กรุณาให้นำข้อเขียนของท่านจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่อง ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ด้วย โดยท่านได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ความเห็นในบทความนี้เป็นความเห็นอิสระ มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปประกอบการพิจารณาตามที่เห็นสมควร โดยไม่จำเป็นต้องเห็นคล้อยตาม”

จึงหวังว่า หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 3 เรื่อง มาช่วยกัน “ทำใหม่” ให้ดีขึ้น จะให้ทั้งความรู้และข้อคิดแนวทางที่ท่านจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานพัฒนาที่ท่านเกี่ยวข้องอยู่ตามสมควร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ขอขอบคุณอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ที่ได้กรุณาให้ทั้งความรู้และข้อคิดอันเป็นประโยชน์ในครั้งนี้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ถึงเวลา “ทำใหม่” ในเรื่องที่ได้ “คิดใหม่แล้ว”

ถ้าในรอบปี 2544 - 45 เป็นช่วงเวลาที่ได้มีการ “คิดใหม่” กันหลายเรื่อง ไม่ว่าจะ...

- การทำสงครามกับ “ความยากจน”
- การทำสงครามกับ “ยาเสพติด”
- การทำสงครามกับ “การทุจริตและประพฤตินิยมชอบ”
- การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- การปฏิรูประบบราชการ

ปี 2546 ก็น่าจะเป็นปีแห่งการ “ทำใหม่” ในเรื่องที่ได้ “คิดใหม่แล้ว” เหล่านั้น

ความพยายามแก้ปัญหา

อันที่จริงทุกรัฐบาลในอดีต ล้วนได้พยายามแก้ปัญหา “ความยากจน” ปัญหา “ยาเสพติด” ปัญหา “การทุจริตและประพฤตินิยมชอบ” การสร้าง “หลักประกันสุขภาพ” ตลอดจนได้พยายาม “ปฏิรูประบบราชการ” กันทั้งสิ้น

แต่ต้องยอมรับว่า รัฐบาลชุดปัจจุบัน ได้จะงใช้ความพยายามเป็นพิเศษ มีการทำ “เวิร์คช็อป” กันหลายรอบ มีมาตรการรูปธรรมใหม่ๆ หลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน

มาตรการพักชำระหนี้เกษตรกร มาตรการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มาตรการธนาคารประชาชน มาตรการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และ มาตรการสามสิบบาทรักษาทุกโรค (สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า) ล้วนมีผลต่อโครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนของประชาชน แต่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ประมาณ 1-2 ปี ผ่านไป พอประเมินความสำเร็จหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ของมาตรการเหล่านั้นพอได้สมควร

จากการประเมินที่ทำกัน พอสรุปได้ว่า แต่ละมาตรการได้บรรลุวัตถุประสงค์ในระดับหนึ่ง ซึ่งไม่แปลกอะไร เพราะเป็นระยะแรกเริ่ม

ความเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง

แต่ปัญหาค่าความยากจนเป็นปัญหาใหญ่ สลับซับซ้อน มีสาเหตุจากปัจจัยหลากหลายมิติ

ทั้งเป็นยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ปัญหาค่าความยากจนเป็น “ปัญหาเชิงโครงสร้าง” นั่นคือ มีเหตุปัจจัยที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ตลอดจนโครงสร้างความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ

ดังนั้น มาตรการ “แก้ปัญหาค่าความยากจน” ที่รัฐบาลได้ริเริ่มและดำเนินการมาประมาณ 1-2 ปี จึงยังไม่อาจเอาชนะ “สงคราม” กับความยากจนได้ แม้จะทำให้ “ข้าศึก” ต้องถอยร่นไปบ้าง แต่เป็นการ “ถอยร่น” ไป “ตั้งหลัก” หรือจะโจมตีได้กลับมาเมื่อไรก็ได้

ทั้งนี้เพราะ ยังมีสาเหตุของความยากจนซึ่งเป็น “ปัญหาเชิงโครงสร้าง” อีกหลายประการที่ยังไม่ได้รับการพิจารณาแก้ไขคือยังไม่อยู่ใน “ชุดมาตรการ” ของรัฐบาลอย่างเพียงพอนั่นเอง

ควร “ทำใหม่” ในเรื่อง “คิดใหม่แล้ว”

ในปี 2546 จึงอยากเห็นรัฐบาล นำมาตรการแก้ปัญหาความยากจนที่ได้ผ่านการ “คิดใหม่” และดำเนินการมา 1-2 ปี แล้วนั้น มา “ทำใหม่” พร้อมๆ กับ “คิดใหม่” อีกรอบ เพื่อให้การทำ “สงคราม” กับความยากจนมี “ยุทธศาสตร์” ที่เพียงพอสำหรับการเอาชนะ “สงคราม” นั้น

รัฐบาลสามารถคิดค้นวิธีการอันหลากหลายในอันที่จะ “ทำใหม่” ในเรื่องที่ได้ “คิดใหม่แล้ว” เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น พร้อมกับการ “คิดใหม่” ในเรื่องที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างซึ่งรัฐบาลอาจคิดไว้บ้างแล้วแต่คงยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

ควรมีเวทีระดมความคิดเห็น

วิธีหนึ่งที่ใคร่เสนอแนะในที่นี้ ก็การจัด “เวทีระดมความคิดเห็น” แบบ “เจาะลึก” โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจหลายฝ่ายเข้าร่วม ใช้เวลาให้เพียงพอ และใช้ “กระบวนการประชุม” ที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล

ในการนี้ อาจอาศัยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ที่มีความถนัดในการจัดประชุมระดมความคิดเห็น เป็นผู้ดำเนินการให้

ก่อนการประชุมระดมความคิดเห็น อาจสมควรจัดให้มีการศึกษาเชิงการวิจัยและหรือการศึกษาเชิงการติดตามประเมินผล มาประกอบการระดมความคิดเห็น หรืออาจปล่อยให้กระบวนการระดมความคิดเห็นนำไปสู่การพิจารณาว่า ควรศึกษาวิจัยหรือศึกษาติดตามประเมินผลเรื่องอะไรบ้างก็ได้

วิธีการที่เสนอแนะนี้ทำได้ไม่ยาก แต่เชื่อว่าจะช่วยให้รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ มองเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า จะต้อง “ทำใหม่” ในเรื่อง “คิดใหม่แล้ว” อย่างไรบ้าง พร้อมๆ กับมองเห็นด้วยว่า ควรต้อง “คิดใหม่” อีก ในเรื่องอะไรบ้างที่ “ยังไม่ได้คิด”

วัฒนธรรมรวมพลังสร้างสรรค์

นอกจากนั้น การเชิญบุคคลหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องมา “คิดด้วยกันทำด้วยกัน” จนเป็น “วัฒนธรรมในสังคม” จะทำให้เกิดการ “รวมพลังสร้างสรรค์” อันยิ่งใหญ่พร้อมกับช่วยให้เกิด “ความสามัคคี” อันมีคุณค่ายิ่งต่อสังคมและประเทศชาติ

คนเราจะเข้าใจกันดี เห็นคุณค่าของกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรู้รักสามัคคี มุ่งรวมพลังสร้างสรรค์เข้าด้วยกัน ก็ต่อเมื่อได้ “เรียนรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรมร่วมกัน” (Interactive learning through action) อย่างต่อเนื่อง

ทุกวันนี้ คนไทยเสียพลังงาน พลังสมอง พลังอารมณ์ และเวลาเป็นอันมากและมากเกินไป ด้วยการทะเลาะเบาะแว้ง ต่อสู้แย่งชิง โจมตีกล่าวหา เอาแพ้อาชนะ รังเกียจเคียดชังที่ ชิงดีชิงเด่น และกิจกรรมเชิงลบหรือเชิงทำลายอีกนานาประการ

ยังไม่นับผลเสียซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต่างคนต่างทำหรือต่างคนต่างอยู่โดยไม่นำความคิดความพยายามมาผสมผสานให้มีพลังสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในเรื่องที่จำเป็นต้องผสมผสานกันเนื่องจากเกี่ยวกับประชากรกลุ่มเดียวกัน หรือเนื่องด้วยเหตุผลอื่นๆ

สามัคคีคือพลังสู่สันติสุข

ในโอกาสปีใหม่นี้ จึงขอตั้งความหวังว่าพวกเราชาวไทยจะน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วย “ความสามัคคี” มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ซึ่งพระองค์ก็ได้มีพระมหากรุณาธิคุณ ทรงให้ถ้อยคำเตือนสติชาวไทยในเรื่องนี้มาหลายครั้งมากแล้ว

วิธีหนึ่งที่จะนำพระราชดำรัส เรื่อง “ความสามัคคี” มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างสร้างสรรค์ ก็คือการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแบบเจาะลึก ระหว่างคนหลายฝ่ายดังกล่าวข้างต้นนั่นเอง

นอกจากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแบบเจาะลึกในเรื่องการ “ทำ
สงครามกับความยากจน” แล้ว ก็ยังสามารถจัดเวทีทำนองเดียวกันใน
เรื่องการแก้ปัญหายาเสพติด การแก้ปัญหาคาการทุจริตและประพฤติมิชอบ
การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและการปฏิรูประบบราชการ ตลอดจน
ในอีกหลายๆ เรื่องที่เป็นปัญหาสาธารณะอันสลับซับซ้อน

ขอให้รัฐบาลและประชาชนทุกฝ่ายมีความสนใจอย่างสร้างสรรค์
ตลอดปี 2546 และตลอดไป

ธันวาคม 2545

อะไระนะ ... “ความมั่นคงของมนุษย์”*

ถ้าว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” เป็นประเด็นสำคัญขึ้นมาเมื่อจะมีการจัดตั้ง “กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์”

เมื่อไปเปิดรับฟังและระดมความคิดเห็นของประชาชนในหลายๆ เวที ถ้าว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” ก็ยังเป็นที่รู้จักและดูจะเป็นที่พอใจของผู้ให้ความเห็นโดยทั่วไป

ไม่มีการพูดถึงคำนี้ในทางลบในเวทีประชาชนเหล่านั้นแต่อย่างใด

ประเทศแรกในโลก

ในบางเวที รวมถึงในวงกรรณานาชาติ มีเสียงแจ่มชัดสรรเสริญว่า ประเทศไทยก้าวหน้ามาก ที่นำเอาแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” มาดำเนินนโยบายแห่งชาติด้วยการตั้งชื่อกระทรวงด้วยคำนี้

จะเป็นประเทศแรกในโลกที่แสดงความเอาจริงกับการสร้าง “ความมั่นคงของมนุษย์” ด้วยการนำคำนี้ในการตั้งชื่อกระทรวง

แต่แล้วก็มีข่าวเชิง “พลิกสื่อ” ว่า วุฒิสภาอาจจะเสนอให้เปลี่ยนชื่อ

* ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน : วันที่ 5 กันยายน 2545

“กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์” ไปเป็น “กระทรวงการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์”

สร้างความสะดุ้งสะเทือนในหมู่ผู้ที่ฝันจะเห็น “นวัตกรรม” ทางนโยบายและแนวคิดแนวปฏิบัติ อันจะตามมากับชื่อกระทรวงที่มีคำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” มากทีเดียว

จึงเป็นการสมควรที่จะมาทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันให้เพียงพอเกี่ยวกับ “ความมั่นคงของมนุษย์”

คำนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Human Security” ซึ่งมีการพูดถึงและนำมาเป็นประเด็นศึกษาพิจารณาในรอบประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา

อะไรคือ “พัฒนา”

แนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” (Human Security) มีที่มาจากความไม่พึงพอใจกับการใช้ “รายได้ประชาชาติ” (National Income) หรือ “รายได้ของบุคคล” (Personal Income) เป็นปัจจัยหลักในการวัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศหรือของสังคมหนึ่งๆ

คือ ไม่พึงพอใจกับการพัฒนาที่เอา “เงิน” เป็นสำคัญนั่นเอง

ปัญหาคือ ถ้าไม่ดูที่ “รายได้” (Income) หรือ “เงิน” (Money) แล้วจะให้ดูที่อะไรล่ะ?

บางคนบอกให้ดูที่ “ความสุข” (Happiness) ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปต้องการกันทั้งนั้น

แต่ “ความสุข” นั้น วัดยากแสนยาก เพราะมันอยู่ในใจคน ยากแท้หยั่งถึง แฉมแปรเปลี่ยนได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว

อีกวิธีหนึ่งที่ “โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ” (United Nations Development Program หรือ UNDP) ใช้วัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศคือ “การพัฒนาของมนุษย์” (Human Development) ถึงขั้นมี “ดัชนีการพัฒนามนุษย์” (Human Development Index) ซึ่งมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) รายได้ (2) การศึกษา (3) ความยืนยาวของอายุคน

ทุกปี “โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ” (UNDP) จะทำสถิติดัชนีการพัฒนามนุษย์ของประเทศต่างๆ มาให้ดูกัน

ได้รับการยอมรับและความสนใจในระดับหนึ่ง และนับว่าเป็นวิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับการวัดระดับการพัฒนาของประเทศ ที่นำพิจารณาในฐานะเป็น “ทางเลือก” แทนหรือเสริมการใช้ “เงิน” หรือ “รายได้” เป็นตัววัด

ความมั่นคงของมนุษย์

ต่อมา ได้มีผู้เสนอแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” เป็นตัววัดผลของการพัฒนาที่พึงปรารถนา

นั่นคือ มองว่า รายได้ก็ดี การศึกษาก็ดี ดิกรามบ้านช่อง อาหารการกิน เสื้อผ้าอาภรณ์ รวมตลอดถึงบรรดา “วัตถุ”ทั้งหลายที่คนเราต้องการ และแม้กระทั่งการมีอายุยืนยาว จะไม่มีความหมายเท่าใด

หากชีวิตมนุษย์ไร้ “ความมั่นคง”

ซึ่ง “ความมั่นคง” ในที่นี้หมายรวมถึง

1. ความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ ความไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

2. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ มีช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3. ความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

4. ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ การมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอ ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม

ประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

5. ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่นๆ

“ความมั่นคง” หลักๆ 5 ประการข้างต้น ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนชั้นสูง คนชั้นกลาง คนชั้นล่าง คนไทย คนจีน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น คนในประเทศเกษตรกรรม ประเทศอุตสาหกรรม คนใช้เทคโนโลยีเก่า คนใช้เทคโนโลยีใหม่ ฯลฯ

นวัตกรรมทางสังคม

จึงพอสรุปได้ว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” (Human Security) น่าจะเป็น “ผลลัพธ์” (Outcome) ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาประเทศทุกประเทศไม่ว่าประเทศนั้นๆ จะอยู่ในระดับใดของการพัฒนาและน่าจะเป็น “มาตรฐาน” ที่ดีกว่าการดู “รายได้” เป็นหลักซึ่งเป็นวิธีที่ประเทศทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน

ฉะนั้น ที่กล่าวว่า ประเทศไทยจะเป็นประเทศแรกในโลกที่แท้จริงเอาใจกับแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” ด้วยการตั้ง “กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์” จึงเป็นการกล่าวถึงความคิดริเริ่มหรือ “นวัตกรรมทางสังคม” ของประเทศไทยที่น่าภาคภูมิใจ

ก็มาสะดุดเอาตรงที่มีข่าวว่าวุฒิสภาอาจเปลี่ยนชื่อให้เป็น “กระทรวงการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์”

จึงอยากให้อวุฒิสภาพิจารณาเรื่องนี้ให้ดีๆ รอบคอบและรอบด้าน การตัดคำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” ออกไปจากชื่อกระทรวงใหม่นี้จะเท่ากับลด “หัวใจ” ของความคิดริเริ่มอันน่าสรรเสริญออกไปอย่างน่าเสียดาย

นอกจากนั้น คำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” ที่จะนำมาแทนก็มีความหมาย

ที่ “ล้ำสมัย” และไม่เหมาะสมกับชื่อกระทรวง

เป็นคำที่ดีค่านิยมเป็น “ทรัพยากร” หรือ “ปัจจัยการผลิต” เพื่อการทำกำไรของธุรกิจหรือการสร้างผลงานขององค์กร

ในวงการพัฒนาสังคม ได้เลิกใช้คำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” มานานแล้ว จะสังเกตว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 จะใช้คำว่า “คน” และ “การพัฒนาคน” เป็นหลัก โดยไม่มีคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” อยู่เลย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นับว่า แผน ๗ 8 และ 9 มีความก้าวหน้าและเป็นไปตามหลักการพัฒนาที่มี “คน” (ไม่ใช่ “เงิน”) เป็นศูนย์กลาง

ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (ฉบับปฏิรูปการเมือง) ที่กล่าวถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความคุ้มครอง เช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

หวังว่าบทความนี้คงเป็นประโยชน์บ้างในการพิจารณาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้ง “กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์”

ถือเป็นการให้ข้อมูลและข้อคิดมุมมองจากผู้ที่สนใจและติดตามความคืบหน้าของการจัดตั้งกระทรวงดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง

โดยไม่ได้มีส่วนในการรณรงค์หรือมีบทบาทผลักดันให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้แต่อย่างใด

ความเห็นในบทความนี้จึงเป็นความเห็นอิสระ มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำมาประกอบการพิจารณาตามที่เห็นสมควร โดยไม่จำเป็นต้องเห็นคล้อยตาม และอยากเชิญชวนทุกท่านที่มีข้อมูลหรือข้อคิดที่เห็นว่าเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ โปรดช่วยกันเขียนหรือพูดกันมากๆ

เพื่อสังคมไทยจะสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ บนพื้นฐานของ “ปัญญา” ได้ดียิ่งขึ้น

ก้าวต่อไปของ... กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง*

1 ขวบปีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ผ่านพ้นไปแล้ว ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ประการแรก ได้ทำให้มีเงินเข้าไปหมุนเวียนที่หมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศประมาณ 60,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นยอดรวมเงินให้กู้แก่สมาชิกกองทุน ซึ่งมีส่วนช่วยกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจบ้าง

ประการที่สอง ทำให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศ รวมประมาณ 73,400 แห่ง มีทรัพยากรเงินทุนรวมประมาณ 73,400 ล้านบาท เข้าไปอยู่ในความดูแล

ถือว่าเป็นการกระจายทรัพยากรพร้อมทั้งอำนาจบริหารจัดการให้แก่ชุมชนฐานรากครั้งสำคัญในประเทศไทย ซึ่งผลกระทบที่จะตามมานั้น สามารถจะเป็นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ยิ่งใหญ่

ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทิศทางและวิธีการของการก้าวขึ้นต่อไปของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งขบวนการ

* สิบพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ดิชนราชวัน : วันที่ 12 กันยายน 2545

ประการที่สาม ได้พัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับส่วนกลาง ตลอดจนระบบการอำนวยความสะดวกและติดตามดูแลผ่านธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

โดยรวมแล้ว เห็นว่าเป็นความสำเร็จที่น่าพึงพอใจพอสมควร อย่างน้อยก็กล่าวได้ว่า 1 ปีได้ผ่านไป โดยไม่มีปัญหารุนแรงที่ทำให้ต้องวิตกกังวลเกินกว่าปกติ

ประเด็นสำคัญ

ประเด็นสำคัญ กลับไปที่ความสำเร็จประการที่สอง อันได้แก่ การให้อำนาจบริหารจัดการเงินทุนประมาณ 75,000 ล้านบาท แก่หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศประมาณ 75,000 แห่ง (ตามเป้าหมาย)

จะก้าวไปข้างหน้าอย่างไร จึงจะทำให้ศักยภาพที่มีอยู่มากมายและหลากหลายของหมู่บ้าน ของชุมชน ของท้องถิ่น และของภาคีการพัฒนาต่างๆ ได้รับการกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน ให้เจริญเข้มแข็งมากขึ้นอย่างเต็มที่ และต่อเนื่อง

โจทย์นี้ต้องการการศึกษา วิจัย คิดค้น ระดมความคิด พิจารณา ตลอดจนการประสานความพยายามอย่างละเอียด ลึกซึ้ง กว้างขวางและรอบคอบ

สมควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นกิจลักษณะแล้วนำผลการศึกษาวิจัยมาพิจารณา และระดมความคิดเห็นร่วมกันในเวทีต่างๆ ให้เพียงพอ

ในการศึกษาวิจัยและระดมความคิดเห็น อาจคำนึงถึงประเด็นและทางเลือกเพื่อประกอบการพิจารณา ดังต่อไปนี้

การจัดระบบตนเอง

1. การจัดระบบตนเองของกองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมืองแต่ละแห่ง ประเด็นนี้ จะรวมถึงการจัดระบบหรือดำเนินการให้กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมืองสามารถสร้างความเข้มแข็งมั่นคงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้

อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น เช่น การเพิ่มมิตการออมทรัพย์เข้าไป ในกิจกรรมของกองทุนให้ชัดเจนและหนักแน่นมากขึ้น การดูแลให้การใช้เงินกู้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงยั่งยืนแก่ผู้กู้มากขึ้น การเพิ่มระบบสวัสดิการเข้าไปเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินงานกองทุนฯ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการร่วมกันของสมาชิกกองทุนฯ ให้มีความเปิดเผย โปร่งใส เป็นธรรม มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ประหยัด รวมทั้งเพิ่มพูนคุณค่าและทุนทางสังคมได้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

การพัฒนาเครือข่าย

2. การพัฒนาเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมืองที่อยู่ใกล้เคียงกันหรือมีสายสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ควรจะได้พัฒนาเป็นระบบเครือข่ายเพื่อการร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูล ศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์สร้างสรรค์ร่วมกัน

เครือข่ายดังกล่าวควรมีหรือไม่ จะมีในรูปแบบอย่างไร กิจกรรมการร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกันควรเป็นอย่างไร จะทำให้เป็นจริงอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัดได้อย่างไร

เหล่านี้ ก็คือตัวอย่างของโจทย์หรือประเด็นเพื่อการศึกษาวิจัยและระดมความคิดเห็นในหมู่ผู้เกี่ยวข้อง

การพัฒนาระบบสนับสนุน

3. การพัฒนาระบบสนับสนุนผ่านสถาบันการเงิน (ของรัฐ)

ประเด็นในหัวข้อนี้ ได้แก่ การค้นหาวิธีการที่จะทำให้ระบบสนับสนุนผ่านสถาบันการเงิน (ของรัฐ) มีประสิทธิภาพและมูลค่าเพิ่มที่ดีที่สุด

นอกจาก “มูลค่าเพิ่ม” ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่ดีค่าเป็นเงินได้แล้ว (รวมถึงการเพิ่มความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ฯลฯ) ยังน่าพิจารณาว่า สถาบันการเงิน (ของรัฐ) ซึ่งเป็นผู้จัดระบบสนับสนุนจะสามารถจัดให้มี “คุณค่าเพิ่ม” ได้อย่างไรหรือไม่เพียงใด

“คุณค่าเพิ่ม” ที่ว่านี้ รวมถึง การสร้างเสริมระบบคุณธรรม ค่านิยม
ทุนทางสังคม (ได้แก่ การมีความเชื่อถือไว้วางใจกัน การผนึกกำลังรู้จักสามัคคี
การเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมมือประสานงานและเรียนรู้พัฒนาาร่วมกัน ฯลฯ)
เป็นต้น

การพัฒนาระบบกำกับดูแล

4. การจัดระบบส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลที่ส่วนกลาง

ระบบนี้รวมถึง “คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่ง
ชาติ” “สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ”
(ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการดังกล่าวด้วย) และ “กองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (องค์การมหาชน)” (ซึ่งเป็น “องค์การ
มหาชน” จัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกาที่อาศัยอำนาจตาม พรบ.องค์การมหาชน
พ.ศ. 2542)

การจัดระบบเช่นนี้ คงพอใช้ได้ในระยะเริ่มต้น ซึ่งต้องทำด้วยความ
เร่งรีบให้ทันกับสถานการณ์และความต้องการของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

มาบัดนี้ ระยะเร่งรีบได้ผ่านไปแล้ว แล้วยังได้ทดลองปฏิบัติมาเกิน
1 ปี ได้ความรู้ ประสบการณ์ และความคิดสะสมมาพอสมควรแล้ว

การพัฒนานวัตกรรม

จึงควรพิจารณาบทบาท ปรับปรุงพัฒนา รวมทั้งอาจริเริ่มสร้างสรรค์
นวัตกรรมขึ้นมา เพื่อให้กลไกที่ส่วนกลางสามารถเป็นปัจจัยสำคัญในการ
เอื้ออำนวยให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างดีที่สุด

กรณีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ น่าจะ
สามารถปรับปรุงโครงสร้าง องค์ประกอบ วิธีดำเนินการ ฯลฯ ให้ดียิ่งขึ้น
ไปอีกได้ เช่น ประชุมให้สม่ำเสมอมากขึ้น ทำให้ได้สาระการประชุมซึ่งมีความ
สำคัญและสร้างผลกระทบได้จริงมากยิ่งขึ้น อาจจัดให้มี “คณะกรรมการ
บริหาร” ซึ่งมีขนาดกระทัดรัดและประกอบด้วยกรรมการที่เหมาะสม เพื่อ

รับช่วงดูแลภารกิจของคณะกรรมการ ได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
เหล่านี้ เป็นต้น

สำหรับ “สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติ” และ “กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (องค์การ
มหาชน)” ก็อาจพิจารณารวมให้เป็นองค์การเดียวกัน โดยมีสถานะภาพเป็น
“องค์การมหาชน” เพื่อความคล่องตัวในการบริหารและดำเนินงานแต่ได้
รับงบประมาณสนับสนุนในรูปเงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐบาล

ทั้งนี้ โดยรัฐบาลและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่ง
ชาติยังคงมีอำนาจกำกับดูแลในด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ หลักการ ข้อบังคับ
หลักเกณฑ์และผลการดำเนินการ ได้อย่างพร้อมมูล

ทั้งหมดที่กล่าวในข้อนี้ (ข้อ 4) ก็คงต้องการการศึกษาวิจัยและการระดม
ความคิดเห็นร่วมกันในระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับประเด็นในข้อ 1, ข้อ
2 และข้อ 3 ก่อนที่จะสรุปร่วมกันได้ว่า ควรดำเนินการต่อไปอย่างไร ทั้งใน
ระดับหลักการและในรายละเอียด

การขยายผลกระทบ

5. การขยายผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ครอบคลุม
การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นโดยรวม

ข้อนี้อาจถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุด ท้าทายที่สุด และก็คงพิจารณา
รวมทั้งปฏิบัติได้ยากที่สุดด้วย

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยากที่สุด มักเป็นเรื่องที่น่าทำที่สุด

เช่น เรื่องการแก้ปัญหาความยากจน การแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน
การแก้ปัญหาสุขภาพจิต การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูป
ระบบสุขภาพ ฯลฯ

เรื่องเหล่านี้ ยากยิ่งทั้งสิ้น

แต่ประเทศไทย สังคมไทย รัฐบาลไทย ก็กำลังพยายามทำทั้งสิ้น

ฉะนั้น การขยายผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้

กรอบคลุมการพัฒนาชุมชนเมืองและท้องถิ่นโดยรวม จึงเป็นเรื่องน่าทำ และดูแล้วน่าจะทำได้ยากเท่ากับการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น

การดำเนินการในอนาคต

ประเด็นต่อมา คือ จะดำเนินการในขั้นต่อไปอย่างไร

วิธีหนึ่งคือ ไปตั้งต้นทางความคิดที่ “หมู่บ้านและชุมชนเมือง” หรือที่ “ชุมชนท้องถิ่น”

แล้วคิดต่อไปว่า ถ้าหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง/ชุมชนท้องถิ่น จะพัฒนาให้ดีที่สุด ควรจะให้หมู่บ้าน/ชุมชนเมือง/ชุมชนท้องถิ่นเหล่านั้น มีระบบการบริหารจัดการตนเองและระบบการบริหารจัดการร่วมกันอย่างไร

ชุมชนท้องถิ่นจะบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน กองทุนซื้ออื่นๆ ตลอดจนเรื่องของการออม การกู้ การจัดสวัสดิการ ฯลฯ ภายในหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างไร จึงจะเกิดผลดีที่สุด และมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพสูงสุด

นี่เป็นเพียงตัวอย่างของประเด็นที่น่าศึกษาวิจัย น่าพิจารณา น่าระดมความคิดเห็น ซึ่งควรทำอย่างยิ่ง และหวังว่าจะมีการทำจริงภายในเวลาไม่นานนัก

“ก้าวต่อไป” ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จึงเป็นเรื่องน่าตื่นเต้น น่าดำเนินการ และน่าติดตามอย่างใกล้ชิดโดยผู้เกี่ยวข้อง

บทบาทของธุรกิจ / อุตสาหกรรม ในการพัฒนาท้องถิ่น*

ธุรกิจ/อุตสาหกรรมไทยต้องเผชิญการท้าทายทั้งจากภายในและภายนอก
คงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การประกอบธุรกิจ/อุตสาหกรรม
ในประเทศไทยทุกวันนี้ไม่ง่ายเลย อย่างน้อยก็ไม่ง่ายเหมือนเมื่อ 5-10 ปี มาแล้ว
มีแรงบีบ แรงกด ปัญหา อุปสรรคสารพัดอย่าง ทั้งจากภายในประเทศ
และจากการแข่งขันระหว่างประเทศ

บางกรณี เขาก็เข้ามาแข่ง มาแย่ง มาชิง ส่วนแบ่งตลาด ถึงในหมู่บ้าน
เราเลยทีเดียวนะ

หรือถ้าพูดในเชิงบวกหน่อย ก็คงกล่าวได้ว่า ธุรกิจ/อุตสาหกรรมไทย
ในปัจจุบัน ต้องเผชิญการท้าทายรอบด้าน

เพื่อจะอยู่รอด มีกำไร พร้อมเป็นกำลังให้กับสังคมไทยในการพัฒนา
สู่อนาคต

ชะตาของธุรกิจ/อุตสาหกรรมกับชะตาของสังคมเป็นของคู่กัน

“ธุรกิจ/อุตสาหกรรม” เป็นเสมือน “ครัว” ของสังคม ในขณะที่

* ดิถีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน : วันที่ 26 กันยายน 2545

“เกษตรกรรม” เปรียบเสมือน “ไร่นา”

ครอบครัวต้องมีทั้ง “ไร่นา” และ “ครัว” ฉะนั้น สังคมก็ต้องมีทั้ง “เกษตรกรรม” และ “ธุรกิจ/อุตสาหกรรม” ฉะนั้น

ชะตาของธุรกิจ/อุตสาหกรรม กับชะตาของสังคม จึงเป็นของคู่กัน เป็นเรื่องเดียวกัน ดีด้วยกัน เสื่อมด้วยกัน

ถ้าธุรกิจ/อุตสาหกรรมเจริญรุ่งเรือง สังคมก็ได้รับผลดี ธุรกิจ/อุตสาหกรรมลำบาก สังคมก็ย่อมได้รับผลกระทบ ดังเช่นในขณะนี้

ในทางกลับกัน สังคมที่ลำบาก สังคมที่มีปัญหา ไม่ว่าจะจะเป็นปัญหา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมไม่เอื้ออำนวยให้ธุรกิจ/อุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้า และมั่นคงยั่งยืนได้

เว้นแต่นักธุรกิจ/อุตสาหกรรม ผู้ฉวยโอกาสและขาดความรับผิดชอบ บางคน ที่อาจหาทำไรจากความเดือดร้อนยากลำบากของผู้อื่น เช่นคนที่ค้ากำไร ขามสงคราม เป็นต้น

หรืออาจเป็นธุรกิจที่มีความสุจริตถูกต้อง เช่น ผลิตภัณฑ์สุขภาพ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทำให้ได้กำไรดี

แต่ก็ไม่น่าภาคภูมิใจอย่างแท้จริง เมื่อคำนึงว่า ได้กำไรจากความลำบากของผู้อื่น และเป็นความลำบากที่สังคมหรือมนุษย์ร่วมกันสร้างเหตุขึ้นเอง

และในระยะยาว ธุรกิจ/อุตสาหกรรมเช่นนี้ก็ไม่ว่าจะยั่งยืน เพราะสังคมควรจะพยายามแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมเป็นพิษที่ต้นเหตุ มากกว่ามาแก้หรือบรรเทาที่ปลายเหตุ

สังคมไทยมีสองส่วน คือส่วนบนและส่วนล่าง ซึ่งควรอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูล เมื่อพูดถึงสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมของประเทศกำลังพัฒนา คงต้องกล่าวว่าเรายังเป็นสังคมที่มีสองส่วน คือส่วนบนและส่วนล่าง

“ส่วนบน” ได้แก่ คนชั้นกลาง ผู้มีอันจะกิน นักธุรกิจ/อุตสาหกรรม นักวิชาชีพ นักการเมือง ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่บริษัท

เป็นต้น

“ส่วนล่าง” ประกอบด้วย เกษตรกรส่วนใหญ่ ผู้ใช้แรงงาน คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อย

ด้านับจำนวนคน ก็อาจประมาณได้ว่า ครึ่งต่อครึ่ง

สัดส่วนจะเป็นเท่าไรแน่ คงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

ความสำคัญอยู่ที่ว่า สังคมที่ยังแบ่งได้เป็นสองส่วนเช่นนี้ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนทั้งสอง และหาทางทำให้ทั้งสองส่วนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งนำไปสู่การเป็น “สังคมเข้มแข็งมั่นคง” ด้วยกัน

ธุรกิจ/อุตสาหกรรมโดยเฉพาะในภูมิภาคมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสังคมส่วนล่าง อยู่แล้ว

สำหรับธุรกิจ/อุตสาหกรรมโดยทั่วไป ถ้าถือว่าเป็น “พลเมือง” ของสังคม ก็ต้องนับอยู่ในสังคมส่วนบน

แต่ละขณะเดียวกัน ก็มักมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสังคมส่วนล่าง

เช่น จ้างแรงงานจากสังคมส่วนล่าง รับซื้อวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนจากคนในสังคมส่วนล่าง จ้างเหมืองงานบางส่วนให้คนในสังคมส่วนล่าง ขายสินค้าหรือบริการให้คนในสังคมส่วนล่าง เป็นต้น

ยิ่งถ้าขยายคำว่า “คนในสังคมส่วนล่าง” ให้รวมถึง “ครอบครัว” ด้วย ก็จะเห็นว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ/อุตสาหกรรมกับคนในสังคมส่วนล่าง นั้นมีมากมาย ลึกซึ้ง กว้างขวางและมีความหมายมาก

ทำให้ควรคิดต่อไปว่า ระหว่าง “ธุรกิจ/อุตสาหกรรม” กับ “คนในสังคมส่วนล่าง” ควรเกื้อกูลกันอย่างไร จึงจะช่วยให้เกิดความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืน

คนในสังคมส่วนล่างส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและในชุมชนแออัดในเมือง

คนในสังคมส่วนล่างส่วนใหญ่กระจายอยู่ในท้องถิ่นชนบททั่วประเทศ จำนวนมากเป็นเกษตรกร หรือเป็นครอบครัวเกษตรกร อยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ในชนบท แต่ก็มีจำนวนไม่น้อย รับจ้างใช้แรงงาน หรือค้าขาย หรือให้บริการเล็กๆ น้อยๆ ทั้งในชนบท ในเมืองขนาดเล็ก ในเมืองขนาดกลางและในเมืองขนาดใหญ่ รวมถึงในกรุงเทพมหานคร

ในกรุงเทพมหานคร และในเมืองขนาดใหญ่หรือขนาดกลาง เช่นใน เขตเทศบาลเชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา อุบลราชธานี อยุธยา นครศรีธรรมราช ภูเก็ต จะมีชุมชนแออัดอยู่มากบ้างน้อยบ้าง

มากที่สุดคือในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีชุมชนแออัดอยู่ประมาณ 1,200 แห่ง มีประชากรรวมกันอยู่ประมาณ 1,000,000 คน

ส่วนชุมชนแออัดที่กระจายอยู่ในเมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศ รวมแล้วมีอีกประมาณ 1,000 แห่ง คิดเป็นจำนวนประชากรอีกประมาณ 1,000,000 คน

คนในสังคมส่วนล่างกำลังมีความพยายามพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองให้มากขึ้น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนแออัดในเมือง หรือคนในชุมชน/หมู่บ้านชนบท ต่างได้มีความตื่นตัวในอันที่จะพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองมากขึ้น เช่น มีการวางแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง มีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หรือธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ

มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารสัจจะออมรายวัน กลุ่มและสหกรณ์เครดิตยูเนียน รวมแล้วประมาณ 30,000 แห่งทั่วประเทศ มีเงินออมรวมกันประมาณ 10,000 ล้านบาท

นี่มิได้นับรวม “กองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง” (กองทุนละ 1 ล้านบาท) ที่รัฐบาลให้เงินไปตั้งในทุกหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง รวมประมาณ 73,000 กองทุน มีเงินหมุนเวียนประมาณ 73,000 ล้านบาท

สรุปได้ว่า ชุมชนท้องถิ่น ทั้งในชนบทและในเมือง ส่วนมีศักยภาพ

และความตั้งใจในการพัฒนาตนเอง รวมถึงการพัฒนาท้องถิ่นที่คนอาศัยอยู่
จึงเป็นสถานการณ์ที่น่าเอื้ออำนวยให้ธุรกิจ/อุตสาหกรรม ซึ่งอยู่ใน
ท้องถิ่นหรือใกล้เคียง พิจารณาเพิ่มบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น

หลากหลายวิธีการที่ธุรกิจ/อุตสาหกรรม จะมีส่วนช่วยพัฒนาท้องถิ่น

การเพิ่มบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น โดยผู้ประกอบการธุรกิจ/อุตสาหกรรม สามารถทำได้ ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทำหลายๆ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้การดำเนินงานของธุรกิจ/อุตสาหกรรม นั้นๆ มีครบทั้ง
คุณธรรม คุณภาพและประสิทธิภาพ

ถ้าทำได้ดังนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็ถือว่าเป็นพลเมืองดีที่ได้ทำ
ประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ของตน อย่างน่าพึงพอใจแล้ว

แต่ถ้าสามารถทำมากกว่านั้น แน่นนอน ย่อมเกิดประโยชน์และนำ
ยกย่องสรรเสริญมากขึ้นไปอีก

2. หรือกับตัวแทนของกลุ่มคนต่างๆ ในท้องถิ่น เพื่อค้นหาช่องทางใน
การสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันโดยทุกฝ่ายพอใจ

การสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันย่อมมีได้ หลายวิธี ถ้าได้ปรึกษาหารือ
กัน น่าจะทำให้เห็นช่องทางอันหลากหลายได้ไม่ยากนัก

วิธีการเหล่านี้ คงจะรวมถึงการขยายโอกาสการจ้างงาน การพัฒนา
เงื่อนไขการจ้างงานให้ดีกับทั้งฝ่ายผู้ว่าจ้าง ฝ่ายผู้รับจ้าง และดีกับสังคมโดย
รวม การรับซื้อสินค้า/บริการจากภายในท้องถิ่น การทำสัญญาร่วมงาน/ร่วม
ธุรกิจกับคนในท้องถิ่น การร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หรือมี
คุณค่าในท้องถิ่น เป็นต้น

3. บริจาคเงินสิ่งของเพื่อช่วยเหลือ/สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์
ในท้องถิ่น

วิธีนี้เป็นวิธีปกติที่ทำกันโดยทั่วไป และยังคงควรทำกันต่อไป ตามกำลัง
ความสามารถ/ความศรัทธา ของธุรกิจ/อุตสาหกรรม แต่ละแห่ง

หรืออาจตั้งเป็น “กองทุน” หรือ “มูลนิธิ” ในสังกัดของธุรกิจ/อุตสาหกรรมผู้เป็นเจ้าของเงินก็ได้ แล้วใช้เงินจากกองทุน/มูลนิธิดังกล่าวในการสนับสนุนกิจกรรมในท้องถิ่นอีกต่อหนึ่ง

วิธีนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Corporate philanthropy” และถ้าตั้งเป็นมูลนิธิในสังกัดของธุรกิจ/อุตสาหกรรม ก็เรียกว่า “Corporate foundation”

4. ร่วมกับหลายๆ ฝ่ายในท้องถิ่นตั้งเป็น “มูลนิธิชุมชน” (“Community foundation”) เพื่อระดมทุนมาสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นอีกต่อหนึ่ง

“มูลนิธิชุมชน” (Community foundation) จะเป็นความร่วมมือของหลายฝ่าย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นหรือมีความผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่งกับท้องถิ่น

ร่วมมือกันหลายฝ่ายในการจัดตั้ง ในการบริหาร ในการระดมทุน ในการกำกับดูแล ติดตามประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ทุนที่ได้มา จะนำมาใช้ส่วนหนึ่ง และเก็บเป็นกองทุนสะสม (Endowment fund) อีกส่วนหนึ่ง เพื่อจะได้มีทุนต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอน

และในการสนับสนุนกิจกรรมในท้องถิ่น ก็ควรมีความหลากหลาย ตามสถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่ง

5. จัดให้มี “กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อท้องถิ่น” ในหมู่ผู้บริหารและพนักงานของธุรกิจ/อุตสาหกรรม แต่ละแห่งตามความสมัครใจ

ประจวบกับรัฐบาลได้ประกาศให้ปี 2545 นี้ เป็น “ปีแห่งการพัฒนาอาสาสมัครไทย” ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อต้นปี

จึงเป็นการเหมาะสมที่ ธุรกิจ/อุตสาหกรรมต่างๆ จะสนองนโยบายที่ดีเช่นนี้ของรัฐบาล พร้อมกับทำในสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง ซึ่งธุรกิจ/อุตสาหกรรม หลายแห่งอาจทำอยู่บ้างแล้ว

การเป็นอาสาสมัครไปทำประโยชน์ในท้องถิ่นหรือส่วนรวม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าน่าชื่นใจ ทั้งต่อผู้เป็นอาสาสมัคร ต่อชุมชนท้องถิ่น และต่อธุรกิจ/อุตสาหกรรมที่อาสาสมัครสังกัดอยู่

ถ้าใช้ภาษาอังกฤษก็ต้องเรียกว่าเป็น “Win-win-win” คือ ทุกฝ่าย “ชนะ” หรือได้ประโยชน์นั่นเอง

สมาคม/สมาพันธ์ของธุรกิจ/อุตสาหกรรมสามารถช่วยส่งเสริมสนับสนุนเรื่องทั้งหมดนี้ได้มาก

การส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจ/อุตสาหกรรม ให้มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้น และดียิ่งขึ้น น่าจะเป็นหน้าที่หนึ่งของสมาคม/สมาพันธ์ ของธุรกิจ/อุตสาหกรรมนั้นๆ

ซึ่งย่อมนวมถึงหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย สามสถาบันหลักที่รับหน้าที่เป็นตัวแทนภาคธุรกิจในการประชุมหรือกับรัฐบาล ภายใต้ระบบ กรอ. ดังเป็นที่ทราบกันอยู่

เพื่อการนี้ แต่ละสถาบันอาจตั้งเป็น “โครงการ” ขึ้น โดยมีตัวแทนสมาชิกมาร่วมกันบริหารจะได้มีความจริงจัง ต่อเนื่อง และยั่งยืน

อาจใช้ชื่อว่า “โครงการธุรกิจเพื่อสังคมไทย” “โครงการอุตสาหกรรมไทยรักถิ่น” “โครงการธนาคารเพื่อท้องถิ่นไทย” หรืออะไรทำนองนี้ เป็นต้น สำหรับสถาบันที่สำคัญทั้งสามแห่ง งานนี้คงเป็นการท้าทายที่ไม่ยากเท่าใดใช่ไหมครับ?

ขบวนการสหกรณ์ไทยจะพัฒนายิ่งขึ้น ถ้าปรับโครงสร้างหน่วยงานกำกับส่งเสริม*

หน่วยงานกำกับส่งเสริม ที่ควรมีการปรับโครงสร้าง คือหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ในโอกาสที่จะมีการปรับโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ และจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จึงน่าจะพิจารณาปรับโครงสร้างหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับส่งเสริม ขบวนการสหกรณ์ไทยเสียด้วยในคราวเดียวกัน

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับส่งเสริมระบบสหกรณ์ดังกล่าว ได้แก่

- (1) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่นายทะเบียนสหกรณ์
- (2) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
- (3) กรมส่งเสริมสหกรณ์

ไม่มีความจำเป็นและไม่สมควรที่งานทั้งสามด้านจะต้องอยู่กับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

* ดิพทิศร์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ; วันพุธที่ 30 มกราคม 2545

(1) สหกรณ์ไม่ได้จำกัดหรือผูกโยงโดยเฉพาะกับเรื่องการเกษตรเท่านั้น แต่เกี่ยวพันกับกิจกรรมอีกหลากหลายที่ไม่ใช่เรื่องการเกษตรอย่างเดียว

(2) การเน้นงาน “การเกษตร” ของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงฯ ทำให้งานสหกรณ์เป็น “ลูกเมียน้อย” ดังเป็นที่รับทราบกันดี ดังนั้นการที่จะพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องยาก ในขณะที่การพัฒนาด้าน “การเกษตร” เองนั้นก็ยากอยู่แล้ว และยังทำได้ไม่ดีเท่าที่คาดหวัง

(3) การเป็นหน่วยงานใน “ระบบราชการ” ทำให้ขาดความคล่องตัว ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ ขอบบังคับ ฯลฯ การบริหารงาน บริหารคน บริหารเงิน (งบประมาณ) ตลอดจนการร่วมมือประสานงานกับ ขบวนการสหกรณ์และองค์กรพันธมิตรต่างๆ

งานนายทะเบียนสหกรณ์ ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ และส่งเสริมสหกรณ์ ควรรวม อยู่ในองค์การมหาชน หรือหน่วยงานในกำกับของรัฐบาลตามกฎหมายเฉพาะ

เพื่อแก้ปัญหาความไม่คล่องตัว พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เกี่ยวกับการกำกับส่งเสริมขบวนการสหกรณ์ไทย จึงสมควรพิจารณาโอนงานนายทะเบียนสหกรณ์ งานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ และงานส่งเสริมสหกรณ์ ไปเป็นหน่วยงานประเภท “องค์การมหาชน” (ตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน) หรืออาจเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐบาล ตามพระราชบัญญัติเฉพาะ เช่น อาจกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาแก้ไขปรับปรุง

การอยู่ในรูป “องค์การมหาชน” หรือหน่วยงานพิเศษในกำกับของ รัฐบาลตามกฎหมายเฉพาะ จะสามารถกำหนดคุณลักษณะหรือองค์ ประกอบที่สำคัญในทางสร้างสรรค์ได้สะดวกขึ้น ดังต่อไปนี้

(1) การมีส่วนร่วมของขบวนการสหกรณ์อย่างจริงจังและกว้างขวางทั้ง ในการจดทะเบียนสหกรณ์ ในการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ (ซึ่งควรจะรวมถึงการ ตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานโดยทั่วไปด้วย) และในการส่งเสริม พัฒนาสหกรณ์ การมีส่วนร่วมนี้ ควรจะให้มีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการเข้ามา

เป็น “คณะกรรมการพัฒนาสหกรณ์” ในระดับการบริหารองค์กรกำกับส่งเสริม (นั่นคือในคณะกรรมการขององค์กรมหาชนหรือคณะกรรมการของหน่วยงาน ตามกฎหมายเฉพาะ) และในระดับการดำเนินกิจกรรมทั่วไป

(2) การกำหนดองค์ประกอบที่ดีของคณะกรรมการทั้งสองกรณีดังกล่าวข้างต้น ซึ่งอาจพิจารณาใช้สูตร “สามผสม” คือ (1) กรรมการจากภาครัฐ ประมาณหนึ่งในสาม (2) กรรมการจากขบวนการสหกรณ์ ประมาณหนึ่งในสาม (หรือมากกว่านั้น) และ (3) ผู้ทรงคุณวุฒิ ประมาณหนึ่งในสาม (หรือน้อยกว่านั้น) จากประสบการณ์จริงดังเช่นในกรณี “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน” พบว่าเป็นผลดีอย่างชัดเจน นอกจากนี้ หากประธานมาจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จะมีความแน่นอนมั่นคงมากกว่าบุคคลจากภาครัฐ เพราะบุคคลจากภาครัฐจะได้รับการแต่งตั้งตามตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ซึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นระยะๆ

(3) การให้ความคล่องตัวในการบริหารงาน บริหารคน และบริหารเงินด้วยการใช้ระบบ “งบประมาณก้อนกลม” (Block Grant) หรือ “งบอุดหนุนทั่วไป” รวมถึงการให้อิสระในการวางระบบการบริหารบุคคล และระบบการปฏิบัติงานโดยทั่วไป เช่น ระบบการจัดซื้อ จัดจ้าง เป็นต้น

(4) การดำเนินงานในลักษณะ “พหุภาคี” ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรพันธมิตรที่หลากหลาย รวมถึงหน่วยงานราชการ หน่วยงานภาครัฐแบบอื่น สถาบันการศึกษา องค์กรภาคธุรกิจ สื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาสังคมอื่นๆ ทั้งนี้ โดยให้ “ขบวนการสหกรณ์” เป็น “แกน

หลัก” หรือเป็น “ศูนย์กลาง” ของการพัฒนา นั่นคือ “ขบวนการสหกรณ์” ควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานพัฒนา เป็น “เป้าหมาย” ของการพัฒนา และเป็นผู้ติดตามประเมินผลการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

ขบวนการสหกรณ์ สามารถเป็นกลไกนำสู่ “สังคมคุณภาพ” อันเป็น “อุดมทัศน์” แห่งศตวรรษใหม่

อาจมีคำถามว่า “มาว่านวาทกับเรื่องสหกรณ์จะมีประโยชน์แค่ไหน ในเมื่อเราอยู่ในโลกยุคเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีโลกาภิวัตน์ เลขยุคสหกรณ์ไปแล้ว?”

ถ้าตอบคือระบบ “ทุนนิยมเสรีโลกาภิวัตน์” กำลังถูกตั้งคำถามและคำท้าทายว่าจะสามารถนำพาสังคมโลกไปสู่ “สังคมที่พึงปรารถนา” (หรือแม้แต่ โกล์เดียน) ได้หรือไม่

สิ่งที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันคือ การแก่งแย่งแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบ การต่อสู้ทำลายล้าง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งรุนแรง สงครามทั้งภายในชาติและระหว่างชาติ ความยากจน ขาดลำบากของคนจำนวนมาก ความล่มสลายของครอบครัวและชุมชน ความอ้างว้างทางจิตวิญญาณ เหล่านี้ยังเป็นปรากฏการณ์ปกติที่ไม่มีที่ท่าว่าจะลดลงอย่างน่าพอใจ

สิ่งที่มนุษย์และสังคมโลกสามารถคาดหวัง หรือถือเป็น “อุดมทัศน์” แห่งศตวรรษใหม่ น่าจะเป็น “สังคมคุณภาพ” ที่มีความพอเพียง พอดี และสมดุลด้วยประการทั้งปวง

“สหกรณ์” แปลว่า “การกระทำร่วมกัน” อุดมการณ์ของสหกรณ์เป็นอุดมการณ์อันสูงส่ง มีคุณค่าและปฏิบัติได้จริง

ในหลายประเทศ ทั้งในกรณีที่เป็นเศรษฐกิจก้าวหน้า และกรณีที่เป็นเศรษฐกิจกำลังพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ได้เจริญเติบโตและถือเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคม

แม้แต่ในประเทศไทย เราก็มีสหกรณ์ที่เข้มแข็งก้าวหน้าอยู่บ้าง หรือใน “ขบวนการประชาชนฐานราก” เช่น “กลุ่มออมทรัพย์” ในลักษณะต่างๆ ก็อาศัยหลักการหรืออุดมการณ์สหกรณ์เป็นพื้นฐานและกลไกสำคัญในการบริหารและดำเนินงาน

จึงเชื่อได้ว่า “ขบวนการสหกรณ์” น่าจะยังพัฒนาต่อไปได้ และนำ

จะสามารถพัฒนาผ่านยุคสมัย เป็นส่วนสำคัญในการนำพาสังคมโลกสู่ “สังคมคุณภาพ” ได้ในที่สุด

เหลือแต่ว่าในประเทศไทยเรา การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ยังติดอุปสรรคขัดขวางที่ระบบและกลไกการกำกับส่งเสริม ซึ่งถูกครอบงำอย่างแข็งตัวโดยภาครัฐมาเป็นเวลานาน

จึงถึงเวลาที่ควรจะต้อง “อภิวัฒน์” ระบบและกลไกการกำกับส่งเสริม เพื่อให้ระบบสหกรณ์ของไทยเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงให้จงได้

ความเห็นในบทความนี้
เป็นความเห็นอิสระ
มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้อง
นำไปประกอบการพิจารณา
ตามความเห็นสมควร
โดยไม่จำเป็นต้องเห็นคล้อยตาม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320
โทรศัพท์ (662) 718-0911 โทรสาร (662) 718-0937, 716-6001
E-mail : codi@codi.or.th www.codi.or.th